

БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА БАДИИЙ ТАФАККУРНИЙ ШАКЛАНТИРИШ ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА

Сафаров Фарход Уразбоевич
“Нурли маскан” мактаб интернат ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада бўлажак ўқитувчиларда бадиий тафаккурни шакллантиришга тайёрлашда умумпедагогик туркумдаги ўқув фанлари алоҳида имкониятларга эгалиги ёритилган.

Калит сўзлар: таълим, тарбия, асар, бадиёт, тафаккур, бадиий тафаккур, шакллантириш, педагогик теҳнологиялар, дарс, метод.

Мамлакатимиз мустақиллиги йилларида таълим тизимини шаклан ва мазмунан ислоқ қилиш, унинг ҳуқуқий базасини такомиллаштириш, моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, таълим-тарбия мазмуни, шакл ва методлари самарадорлигини ошириш борасида муҳим ишлар амалга оширилмоқда.

Таълим жаҳон миқёсида ўз ўрнига эга, обрў-эътибор қозонган жамият барпо этиш, мамлакатимизнинг демократик тараққиётини таъминлаш ва фуқаролик жамиятини шакллантириш, уни демократлаштириш ва либераллаштириш, фуқароларнинг сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-ахлоқий, ижтимоий онги ҳамда дунёқараши даражасини ошириш, соғлом тафаккурли барқамол авлодни шакллантиришнинг пойдевори ҳисобланади.

Бозор муносабатларига асосланган жамиятда яшаш ҳар бир инсондан айниқса, бўлажак ўқитувчилардан кенг билимларга эга бўлишни талаб қилади. Шундай экан, ўқитувчилик касбига тайёргарлик кўраётган талабаларнинг бадиий тафаккурини ривожлантириб бориш зарур.

Шунинг учун, биринчи навбатда, таълим мазмуни ва унинг таркибини кенгайтириш ва чуқурлаштириш, хусусан, бу мазмунга нафақат, билим, қуникма ва малака, балки умуминсоний маданиятни ташкил этувчи ижодий фаолият тажрибаси, теварак-атрофга муносабатларни ҳам киритиш ғояси кун тартибига кундаланг қилиб қуйилди. Талаба шахси ижодқорлигини ривожлантириш, изчил равишда бири иккинчисининг урнини тулдирувчи босқичлардан иборат узлуксиз жараён бўлиб, ушбу жараённинг сифати муайян педагогик-психологик шарт-шароитлар ва вазиятларга боғлиқлиги асос бўлди.

Педагогика олий таълими талабаларининг ўқув жараёнида бадиий асарларга кизикишларини орттириш, уларнинг мустақиллиги ва фаоллигини таъминлаш, бадиий тафаккурни шакллантиришга қаратилган билиш жараёнини таркиб топтириш муҳим аҳамиятга эга.

Таълим –тарбия жараёнларида бўлажак ўқитувчиларда бадиий тафаккурнинг ривожланиши уларни изланишга ундаганлиги сабабли ҳам, бунда бўлажак ўқитувчиларнинг тафаккурининг энг муҳим жиҳатлари намоён бўлади. Бу жараёнда бўлажак ўқитувчилар бадиий асарларни ўқиши, кўриши, тинглаши фаол амалга оширилади. Педагогика олий таълими талабаларининг бадиий тафаккурини ривожлантириш учун уларнинг бадиий

асарларни қай даражада ўқиётганларини билиш муҳим аҳамият касб этади. Буни амалга оширишда таълим ва тарбиянинг асосий методларидан фойдаланиш орқали талабаларнинг бадиий асар мазмуни қай даражада англаб бораётганлигини, уларнинг фикрлаши ва асар мазмунини курсдошларига етказиб бериш куникмаларини тахлил қилиш орқали билиб борилади.

Бўлажак ўқитувчиларда бадиий тафаккурни шакллантириш бугунги кунда муҳим аҳамият касб этишини инобатга олган ҳолда, қуйидагиларга урғу берилди. Ижтимоий гуманитар фанлар доирасида бадиий асарларнинг мазмун моҳиятини тушунтириш. Умумпедагогик фанлар доирасида асарнинг тарбиявий аҳамиятини ёритишга одатлантириш. Дарс жараёнларида ижодий тафаккур қилишга ўргатиб боришга эришиш, асар тахлилига ижодий ёндошув масаласини биринчи ўринга олиб чиқиш орқали қўйилган муаммо ечимига келиш. Бадиий тафаккурни ривожлантиришда бўлажак ўқитувчиларни педагогик фаолиятга самарали тайёрлаш жараёни устуворлик қилиши муҳим аҳамият касб этади. Бизнинг фикримизча, бўлажак ўқитувчиларни умумий методологик-педагогик қоидалар билан чуқур таништириш орқали таълим ва тарбияда самарадорликка эришиш йўлларини пухта ўйлаш керак.

Бўлажак ўқитувчиларда бадиий тафаккурни ривожлантириш босқичлари, таълим ва тарбиянинг умумий мазмуни, технологияси устида ишлаш орқали амалга оширилади. Бўлажак ўқитувчиларда бадиий тафаккурни шакллантиришда қуйидаги омилларга эътибор қаратлди. Булар:

- бадиий тафаккурни шакллантиришнинг назарий-методологик асослари;
 - бўлажак ўқитувчиларни бадиий тафаккурнинг назарий ва амалий асослари билан доимий равишда таништириб бориш;
 - бўлажак ўқитувчиларни бадиий асарларнинг педагогик имкониятлари билан таништириб бориш;
 - бўлажак ўқитувчиларни бадиий тафаккур шакллантиришга оид мезонлар устида ишлашга ўргатиш;
 - бўлажак ўқитувчиларни шахсга йўналтирилган педагогик жараённи ташкил қилишга ўргатиш орқали яхши натижалага эришиб борилади.
- Бўлажак ўқитувчиларнинг бадиий тафаккурни шакллантиришда қўлланиладиган замонавий педагогик технологияларни қўллашда қуйидагилар ҳам инобатга олиниши мақсадга мувофиқдир:
- бўлажак ўқитувчиларнинг бадиий тафаккурни шакллантириш жараёнлари ўқув ҳужжатлари мазмунига айнан мос бўлиши;
 - бўлажак ўқитувчиларни таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи вазифаларга тўғри ҳал қилишга одатлантириш;
 - тарбиявий жиҳатларининг устуворлигига эътибор қаратиш орқали замонавий педагогик технологиялардан самарали фойдаланиш ўқув мазмунини боитишга хизмат қилади.

Бўлажак ўқитувчиларда бадиий тафаккурни шакллантиришда асосий дидактик восита сифатида бадиий асарларидан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Бу жараёнда таълим – тарбиянинг замонавий методлари,

усуллари, воситалари, шакллари ва технологияларидан самарали фойдаланиш керак. Шундай воситалар орқали биз бўлажак ўқитувчиларда бадий асарлар орқали ўзини ўзи идрок этишга, келажакни кўра билишга, эркин фикрини юритишга, бадий асарларни ўқишга, асар моҳиятини тушунтира олишга ўргатилади.

Бўлажак ўқитувчиларини ижтимоий ҳаётга янги ёндашувга, миллий ва умуминсоний қадриятлардан фойдаланишга, Янги Ўзбекистонга ўз хиссасини қўшишга, педагог шахси ва фаолиятига қўйиладиган талабларни бажаришга одатлантириб борилади. Бўлажак ўқитувчиларнинг бадий тафаккурини шакллантиришда педагогик – психологик омилларга эътибор кучайтирилади.

Таълим – тарбия жараёнида бўлажак ўқитувчиларда бадий тафаккурни шакллантириш масаласида қуйидагилар амалга ошириб борилади. Биринчидан, бўлажак ўқитувчиларга бадий тафаккурнинг инсон фаолиятидаги ўрни борасида маълумотлар берилади. Иккинчидан, бўлажак ўқитувчиларга бадий тафаккурни ривожлантириш омиллари борасидаги маълумотлар берилади. Учинчидан, бадий тафаккур шаклланиши учун ва унинг моҳияти аниқлаштириб борилади ва асарлар таҳил қилишга ўргатилади. Натижада бўлажак ўқитувчилар бадий тафаккури воситасида таълим – тарбия жараёнига ўзларининг хиссаларини қўшиб боради.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Феруза Джураева, Ал-Бухорий университети Филология факултети “Шарқ тиллари” кафедраси доценти Баий тафаккур ёғдусини излаб: қадим араб нотиғи хитобаси мисолида.// <https://www.bukhari.uz/?p=22337>

2. Ж. Эшонкул Миф ва баий тафаккур / Ж. Эшонкул - Ташкент. Ўзбекистон Республикаси Фанлар 7 ашцемиyasi, «Фан» нашриёти, 2019. - 312 б. Улуғбек ҳамдам. эркин баий тафаккур ва бугунги ўзбек шеърияти

3. Улуғбек ҳамдам. Эркин баий тафаккур ва бугунги ўзбек шеърияти//<https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/adabiyot/ulugbek-hamdam-erkin-badii-tafakkur-va-bugungi-ozbek-she-riyati/>

4. Kushvaktov, N., Isokulov, M. The Role of a Creative Approach to the Lesson in Educating High School Students in the Spirit of Enlightenment Against Ignorance. *JournalNX*, 6(12), 18-21.

5. Ҳасанбоев ЖХ, Т. Х., Равшанов, О. А., Кушвактов, Н. Х. (2007). Миллий педагогикамиз тарихий илдизлари ва баркамол авлод тарбияси. *Жиззах*, 116, 18-19.

6. Kushvaktov, N. X. (2006). Pedagogical and computer bases of study and preparation of students of national-spiritual values.